

Externe bijdrage: Esperanto, een gespecialiseerd centrum voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die slachtoffer zijn van mensenhandel of mensensmokkel

Het team van Esperanto

1) *Esperanto: een uniek centrum in zijn soort*

Begin van de jaren 2000 stelden de overheden vast dat steeds meer niet-begeleide minderjarige vreemdelingen na een eerste verhoor door de Dienst Vreemdelingenzaken uit de opvangcentra verdwenen. De hypothese was toen dat het om jongeren ging die werden geronseld door netwerken van mensenhandelaars die ze wilden uitbuiten. Om dat probleem aan te pakken werd onder impuls van de toenmalige Waalse minister van Hulpverlening aan de Jeugd eind 2002 op een geheime plek een centrum opgericht.

Esperanto is dan ook opgericht met als hoofddoel minderjarigen te beschermen en te beveiligen, zodat ze de garantie hebben niet langer gevaar te lopen voor het exploitatienetwerk. In juli 2006 werd Esperanto erkend als bijzonder opvoedingsproject. Als dienst die door de algemene directie voor jeugdzorg van de Federatie Brussel-Wallonië is erkend, dienen we ons te houden aan de verplichtingen van het decreet inzake hulpverlening aan de jeugd uit 1991.

Binnen een **beveiligd kader bieden we 24 uur op 24 en 365 dagen per jaar bescherming en opvang aan 15 minderjarigen die vermoedelijk slachtoffer zijn van mensenhandel**. Voor eventuele noodopvang houden we steeds één vrije plaats ter beschikking. Via een telefonische wachtdienst is de directeur steeds bereikbaar.

De minderjarigen die we opvangen hebben weliswaar ieder hun eigen verhaal maar de meesten hebben eenzelfde profiel. Ze leven in onveiligheid en hebben nood aan een houvast. Dat gaat meestal ook gepaard met communicatieproblemen omdat ze amper Frans praten.

Bij die jongeren schort er vaak iets aan de opbouw van hun identiteit. In hun relatie met volwassenen zien ze zich doorgaans als een voorwerp en maken ze abstractie van hun emotioneel verleden. Ze vertonen fysieke symptomen die het gevolg zijn van hun traumatische toestand (fysieke pijn, motorische onrust, slaapproblemen...).

De taak van Esperanto bestaat erin minderjarigen die vermoedelijk slachtoffer zijn van mensenhandel een veilige en stabiele opvang te bieden. Het centrum staat ook in voor de afhandeling van alle formaliteiten rond hun juridische en rechtelijke statuut. Ze krijgen bijstand om zich sociaal te integreren en begeleiding om hun levensproject te realiseren, in alle respect voor de jongere en zijn cultuur.

De jongeren worden door verschillende partners naar ons doorverwezen (onvolledige lijst): Dienst Voogdij, de diensten Jeugdbijstand, jeugdrechters, gespecialiseerde centra voor de opvang van slachtoffers van mensenhandel, politiediensten, het observatie- en oriëntatiecentrum van Fedasil (OOC) en voogden. Na een snelle analyse van de situatie en als de jongere tot ons doelpubliek behoort, beslissen we onmiddellijk over zijn of haar opvang en wordt de jongere naar ons centrum gebracht. Indien de jongere al binnen een OOC of andere dienst is geplaatst kunnen we de situatie ter plaatse gaan analyseren.

Doorgaans werken we ongeveer een jaar lang met de jongere. Op die manier bieden we hem de nodige stabiliteit, waardoor hij gaat beseffen dat hij het slachtoffer was van personen met slechte bedoelingen. Eens de jongere volledig in veiligheid is en vermoedelijk in België zal mogen verblijven, nemen we contact op met de opdrachtgever - de dienst voor jeugdhulp of de jeugdrechtbank - om doorverwijzing naar een structuur voor hulpverlening aan de jeugd te bestuderen.

2) *Profiel van de opgevangen jongeren*

Sinds onze oprichting in november 2002 vonden 291 minderjarigen onderdak bij Esperanto. Het aantal opgevangen jongeren is sindsdien ongeveer constant gebleven. In 2017 kregen we 25 nieuwe gevallen.

In de loop der jaren zien we de gemiddelde leeftijd van de jongeren dalen. In 2016 was dit zestien jaar, in 2017 amper veertien jaar. Toch blijft de gemiddelde leeftijd de afgelopen jaren relatief constant. En net zoals in het verleden krijgen we te maken met een hoofdzakelijk vrouwelijke en diverse populatie. Van de zeventien opgevangen jonge meisjes zijn er twaalf afkomstig van het Europese vasteland (onder wie tien uit de Romagemeenschap), twee uit Afrika en drie uit Azië. Met één vierde van het aantal opgevangen jongeren,

zijn jongens nog altijd in de minderheid. De landen waar ze vandaan komen zijn heel divers. Diegene die uit Europa komen behoren echter allen tot de Romagemeenschap.

Net als de andere jaren zijn de meeste van onze dossiers afkomstig uit het gerechtelijke arrondissement Brussel. De meest voorkomende sectoren van uitbuiting zijn die van de seksuele uitbuiting, economische uitbuiting, betrokkenheid bij criminele activiteiten, bedelarij of mensensmokkel.

Bij een groot deel van ons vrouwelijk publiek gaat het evenwel om gedwongen huwelijken en meestal om jonge meisjes uit de Romagemeenschap. Doorgaans worden ze tegen betaling door hun ouders uitgehuwelijkt en belanden ze in België bij hun 'schoonfamilie'. Daar worden ze dan regelmatig mishandeld en opgesloten. Die minderjarigen zitten in een uiterst precaire situatie. Ze kunnen niet terug naar hun land van herkomst en ze komen ook niet in aanmerking voor een verblijfstitel als slachtoffer van mensenhandel. Ze voldoen evenmin aan de voorwaarden om asiel aan te vragen en hebben geen identiteitsdocumenten.

Prostitutie is de meest bekende vorm van **seksuele uitbuiting** als het over mensenhandel gaat. De jonge meisjes moeten tegen een hoog tempo als prostituee werken en een groot deel of soms al hun inkomsten aan hun pooier afstaan. Bovendien dient die laatste hen soms drugs toe, waardoor ze het langer volhouden. Op die manier wordt het slachtoffer ook meer afhankelijk van de pooier. We vangen zowel jonge meisjes uit Oost-Europa op, als slachtoffers van Afrikaanse netwerken (Nigeria).

Wat de **economische uitbuiting** betreft, hebben we verschillende minderjarige (vooral Marokkaanse) jonge meisjes opgevangen die als huisslaaf werden ingezet. Die werkten zeven dagen op zeven, zonder rustdag, als huishoudpersoneel, poetsvrouw of kinderverzorgster. Behalve die hoge werkdruk werden ze bovendien nog opgesloten en fysiek of psychologisch mishandeld. Die vorm van uitbuiting doet zich binnen een familiale en private omgeving voor, waar misbruik doorgaans niet zichtbaar is, of toch zeer moeilijk op te sporen. Ook jonge meisjes uit de Romagemeenschap zijn slachtoffer van dat soort uitbuiting, nadat ze verplicht in een gewoonterechtelijk huwelijk zijn gestapt.

Een aantal jaar geleden hebben we verschillende minderjarigen van Ecuadoraanse afkomst opgevangen, die op markten werden uitgebuit en alle uit dezelfde streek afkomstig waren. Ze werden in hun land geronseld, vaak door vrienden van de familie. Om hun reiskosten terug te betalen moesten ze verschillende jaren werken. Ze sliepen op matjes en werkten dag en nacht.

Vaak gaat het ook om Romakinderen die **verplicht zijn om diefstallen te plegen** (zakkenrollers, diefstallen in woningen, in winkels, diefstal van metalen...). De uitbuiters zijn meestal leden van de eigen familie of, in het geval van een gewoonterechtelijk huwelijk, van de 'schoonfamilie'. In dat laatste geval kan het ook om huishoudelijke uitbuiting gaan. In een aantal zeldzame gevallen worden die kinderen 'ontvoerd' of 'verkocht' aan een netwerk. Justitie beschouwt die minderjarigen in de eerste plaats als delinquenten, terwijl het volgens ons wel degelijk om slachtoffers gaat.

We hebben ook jongeren opgevangen die het slachtoffer waren van **uitbuiting van de bedelarij**. Die jonge meisjes zijn doorgaans afkomstig uit de Romagemeenschap.

In het geval van **mensensmokkel** gaat het over het algemeen om jonge meisjes uit Azië (Vietnam, China). Meestal betalen ze enorme sommen om in Europa te geraken. De eindbestemming is bijna altijd het Verenigd Koninkrijk. De meeste onder hen beschikken amper over concrete informatie over de netwerken.

3) *Interventiemodaliteiten*

Onze interventie streeft er in de eerste plaats naar het zelfbeeld en de affectieve zekerheid van het slachtoffer te versterken, waardoor het opnieuw sociale banden kan aanknopen. De globale opvang van de jongere gebeurt binnen een multidisciplinair team (psycholoog, sociaal assistent, criminoloog, deskundigen psychomotoriek, opvoeders en verpleegkundigen).

Zo krijgt de jongere onder meer psychologische begeleiding: de psycholoog voert individuele gesprekken. In een eerste fase moet op basis van deze gesprekken een vertrouwensband worden opgebouwd en moet een beeld worden gevormd van de voorgeschiedenis van de jongere. Daarna gaat de psycholoog in op identitaire kwesties en op de culturele moeilijkheden, om uiteindelijk eventuele traumatische ervaringen aan te pakken.

Het werk van Esperanto berust op vijf onderling afhankelijke interventiepijlers:

→ **Opvang**

De jongere wordt opgevangen in de leefgroep, hij krijgt uitleg over de werking van het huis en wordt voorgesteld aan de rest van de groep. Op basis van een eerste gesprek met de jongere verzamelen we informatie over zijn situatie.

→ Veiligheid

Het doel is de fysieke en materiële integriteit van de minderjarige te waarborgen, hem een gestructureerde leefomgeving te bieden en een zekere regelmaat te brengen in zijn tijdsbesteding waarop hij zich kan oriënteren. De jongere mag geen contact opnemen met het netwerk van de uitbouter en in een eerste fase mag hij het centrum enkel onder begeleiding van een opvoeder verlaten. Vooraleer hij eventueel buiten het centrum naar school gaat, kan hij binnen de instelling alfabetiseringslessen volgen. Veiligheid is een essentiële pijler van ons werk en daarom heeft de Federatie Wallonië-Brussel ons het bijzondere statuut van 'geheim' centrum verleend, om te vermijden dat de netwerken van uitbuiters de jongeren opnieuw op het spoor komen.

Telefooncontacten verlopen onder toezicht van personeelsleden en indien nodig, in aanwezigheid van een tolk. Jongeren mogen binnen de muren van het centrum overigens ook niet over een gsm beschikken.

Ook bij de samenstelling van ons team is rekening gehouden met de gewaarborgde veiligheid (multicultureel en multidisciplinair team). We stellen vast dat de jongere zich na verloop van tijd veiliger gaat voelen. Tijdens individuele gesprekken en via de relaties die hij met de volwassenen uitbouwt, gaat hij iets meer vertellen over zijn traumatiserende ervaringen. Geleidelijk aan groeit bij hem het besef wat hij heeft doorgemaakt wat zijn schuldgevoel zal doen afnemen. Vanuit die ingesteldheid kan hij zijn zelfbeeld opbouwen of heropbouwen.

→ Evaluatie en juridische begeleiding

Bij aankomst krijgt de jongere uitleg over zijn rechten en plichten, over de werking van het gerecht in België, over het verloop van de procedure inzake de erkenning van het statuut van slachtoffer van mensenhandel en over de verschillende keuzemogelijkheden die hij heeft.

Daarna volgen verkennende gesprekken om te peilen of de jongere volgens de wet van 10 augustus 2005 als slachtoffer van mensenhandel kan worden beschouwd.¹⁹¹ In samenspraak met de voogd als het om een niet-begeleide minderjarige vreemdeling gaat en met het gespecialiseerde opvangcentrum (Sürya, PAG-ASA of Payoke) gaan we daarbij als volgt te werk:

- we gaan met de jongere na of zijn verklaringen volledig en oprecht zijn;

- we bereiden samen met hem de verhoren voor en we leggen hem uit wat de gevolgen van zijn verklaringen kunnen zijn;
- we stellen een gespecialiseerde advocaat aan;
- we staan hem de hele procedure bij om een regelmatig contact met het parket of met het auditoraat, en met de politiecel die met het onderzoek is belast, te onderhouden.

Indien de minderjarige niet voldoet aan de voorwaarden om voor een verblijfstitel in het kader van mensenhandel in aanmerking te komen (zoals wel vaker het geval is), of indien hij er geen wenst aan te vragen, proberen we hem, in overleg met de voogd en de advocaat, een andere aan zijn situatie aangepaste verblijfsprocedure voor te stellen.

Indien de jongere naar zijn land van herkomst wil terugkeren, organiseren we zijn terugkeer met de steun van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM). Onze partner treft dan alle maatregelen opdat de jongere in goede en veilige omstandigheden kan terugkeren. Voor minderjarigen werkt IOM immers samen met de jeugdinstanties in het land van herkomst.

→ Socio-educatieve begeleiding

Deze begeleiding helpt de jongere een traject te kiezen en alle formaliteiten te regelen. In dat verband stelt het multidisciplinaire team een educatief project op maat samen. Het centrum beschikt over een uiterst divers en multicultureel team van opvoeders. Zo kunnen we op een meer individuele manier te werk gaan met de jongeren en beter met de taal- en culturele barrières omgaan. Het werk berust op drie grote projecten:

- Een klas binnen ons centrum waar de jongeren van bij hun aankomst elke ochtend les volgen, in de eerste plaats om Frans te leren. Een volgende stap is dan de terugkeer naar een gewone school.
- Namiddagactiviteiten die de jongeren moeten helpen zich snel en optimaal in ons land te integreren en met de werking en bijzondere kenmerken ervan vertrouwd te raken. Ze krijgen echter ook de kans hun cultuur, hun tradities en levenswijze met de rest van de groep te delen.
- Het verwerven van zelfstandigheid, in functie van hun project; we kunnen de jongeren begeleiden bij het proces om zelfstandig te worden, door hen onder te brengen in woningen binnen of appartementen buiten onze structuur. We hebben daarvoor vier studio's in ons centrum waar jongeren kunnen experimenteren met hun zelfstandigheid. Daarvoor sluiten de jongere en zijn begeleiders een contract waarin ze doelstellingen bepalen. Na die proefperiode kan de dienst de jongere verder blijven opvolgen in de buitenwereld.

¹⁹¹ Wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers, BS 2 september 2005.

→ Integratie

De integratie verloopt door het prikkelen en valoriseren van de competenties van de jongere, door dynamiek te brengen in het gemeenschapsleven en regelmatig deel te nemen aan activiteiten van het lokale netwerk en de jongere naar een partnerdienst door te verwijzen nadat zijn toestand is gestabiliseerd.

De integratie verloopt via drie soorten activiteiten: leer-, gemeenschaps- en buitenactiviteiten.

4) *Mogelijke problemen en beschikbare instrumenten om daarmee om te gaan*

In vijftien jaar tijd heeft het team heel wat ervaring opgedaan en met de middelen waarover we intussen beschikken kunnen we jongeren opvang bieden die aan hun levenstraject en hun moeilijkheden is aangepast.

Een eerste probleem is het **smeden van een vertrouwensband** met de jongere bij zijn aankomst. Doorgaans spreekt hij geen Frans, waardoor het moeilijk is hem de redenen uit te leggen waarom hij in ons centrum terecht komt. Een van de oplossingen om dat te verhelpen is het snel inzetten van tolken, of ook de aanwezigheid binnen ons educatief team van opvoeders met verschillende nationaliteiten, die ook andere talen praten. Dankzij de tolken die bij de gesprekken aanwezig zijn, krijgen we een beter begrip van wat de jongeren precies bedoelen en van de cultuur van hun herkomstland.

De opvoeders kunnen ook gebruikmaken van een in verschillende talen vertaald boekje met daarin uitleg over de werking van de instelling.

Elke woensdag komen de jongeren bijeen om eventuele conflicten of misverstanden bij te leggen, en om te werken aan een groepsdynamiek en -geest.

De psycholoog plaatst de jongere in de positie van expert van zijn of haar cultuur, van zijn voorstellingen en waarden, wat een beter inzicht biedt in de zeden en gewoonten. Zo geeft hij de jongeren die vaak door hun omgeving zijn verraden, opnieuw vertrouwen. Die techniek helpt de persoon ook om een manier te vinden om zich binnen onze samenleving te integreren, zonder daarom zijn eigen opvattingen te verloochenen.

Een andere moeilijkheid binnen onze instelling zijn de **culturele verschillen** en ook de **sterk uiteenlopende levenslopen**. Daarom organiseert het educatieve team activiteiten gericht op culturele uitwisseling en sensibilisering rond de ervaringen die de jongeren hebben doorgemaakt. Concreet gebeurt dit dan aan de

hand van een documentaire, workshops rond zeden en gebruiken of kookactiviteiten. De aanwezigheid van opvoeders uit andere culturen is een troef, omdat zij de mogelijke reacties van de jongeren in een ander licht kunnen plaatsen.

Een van de technieken die de psycholoog van het centrum gebruikt is de conversatieve hypnose (of reassociatieve traumatherapie (PTR)). Daarmee maakt hij de trauma's die de jongeren in hun verleden hebben opgelopen, makkelijker bespreekbaar. De techniek leert de patiënt om te praten, zijn gemoedstoestand te beschrijven, bepaalde voorstellen uit te proberen, die hem kunnen helpen om zijn emoties en gewaarwordingen te corrigeren, te beheersen en bij te sturen.

Op juridisch vlak zijn de problemen specifiek en staan ze doorgaans los van het werk van Esperanto.

In de loop der jaren hebben we echter vastgesteld dat slechts heel weinig jongeren van de procedure voor slachtoffers gebruik kunnen maken. Daar zijn verschillende redenen voor. Er hebben zich verschillende situaties voorgedaan waarbij minderjarigen, om aanspraak op het statuut te kunnen maken, een familielid moesten aangeven. Door hun loyaliteit tegenover hun naasten deden ze dat niet. De herhaalde bedreigingen die worden geuit tegen hun familie die is achtergebleven in het land van herkomst, houden hen ervan af klacht bij de politie in te dienen. Ze kiezen er dan voor geen enkel risico te lopen en een regularisatie aan te vragen op basis van de omzendbrief inzake niet-begeleide minderjarige vluchtelingen.

Verscheidene minderjarigen zijn in een ander land van de Europese Unie slachtoffer geworden van uitbuiting. Hoewel ze dat op ons grondgebied ook bijna waren, komen ze niet in aanmerking voor deze procedure. De slachtoffers beschikken vaak over onvoldoende informatie of leveren geen bewijzen, waarmee een vervolging kan worden ingesteld. Een aantal slachtoffers verdient meer dan in hun land van herkomst en beseft niet dat ze worden uitgebuit. Slachtoffers van loverboys zien dan weer niet in dat ze zijn gemanipuleerd. Minderjarigen die als delinquenten worden beschouwd worden niet altijd als slachtoffers geïdentificeerd. Tenslotte hadden sommigen geen statuut nodig om wettelijk op het grondgebied te verblijven, andere hebben er dan weer voor gekozen naar hun land van herkomst terug te keren.

We kunnen besluiten dat samenwerken aan de basis ligt van ons werk. Zo begeleiden tal van actoren, ieder met zijn specifieke kenmerken, de jongere om zo goed mogelijk zijn problematiek te doorgronden. Zo kan het werk individueel worden toegespitst en beantwoordt de globale opvang op een meer specifieke manier aan de noden van de jongere.